

Halász Tamás

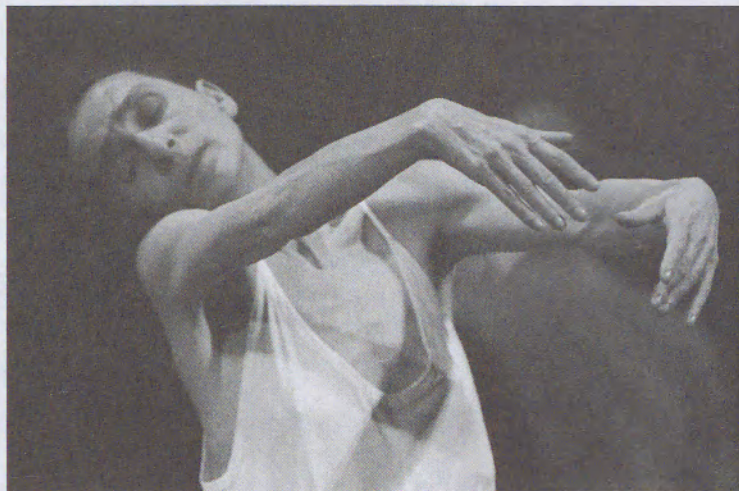
Elszáll a lélek?

NEFÉS - BÚCSÚ PINA BAUSCHTÓL

Nefés: török nyelven leheletet, lélegzetet jelent, mint Pina Bausch 2003-ban, Isztambulban, Isztambulról készült, azonos című előadásának műsorfüzetéből tájékozódhatunk. Ám, ha nem elégszünk meg ennyivel, s tovább kutatunk, megtudhatjuk, hogy arabul és héberül *Nefes* annyit tesz: lélek. Lélek, mely elszáll, mint azt a közelmúlt egy másik nagy halottjának, El Kazovszkijnak a vásznain, a fekete kutyafigurák szájába adott, indulatos-kétkedő-riadt vagy egyszerűen csak kíváncsi kérdésként oly gyakorta olvashatjuk.

A Grotowski-émlékév keretében megrendezett wrocławai nemzetközi fesztivál keretében fellépő Bausch-együttes, a Tanztheater Wuppertal ezt a hat évvel ezelőtt Törökországban fogant művet hozta el a lengyel nagyvárosba, bizonyos értelemben (nem sejtetten) utolsó útjára. Utolsó utat írok, hiszen Pina Bausch halálával a világhírű wuppertali együttes – melyet Bausch harminchat éven át vezetett – sorsa, története alapvetően megváltozik. Bár soraim írásakor programjuk (a *Spielplan*) már 2010 júliusáig dugig van, sejtethető: a nagy utazó, élményszerző, nyughatatlan kíváncsi halálával keletkezett úrt soha senki nem lesz képes betölteni. A játékterv jelen állása szerint a *Nefés* a belátható jövőben nem lesz műsoron. A darabot az együttes június 27–28–29–30-án játszotta a pompásan felújított Wrocław Operaházban. Bausch 30-a reggelén halt meg. Az együttes – melyet előzetes információk szerint eredetileg a társulatvezető is elkísért volna vendégjátékára – aznap is színpadra lépett, így tisztelve, így gyászolva.

Különös hatást keltett ez a kétfelvonásos produkció e színháztörténeti jelentőségű fesztiválon. Bausch életigenlő, bölcs és csintalan jókedvvel, életimádattal átítatott munkája valahogy egymagában állt, hasonlíthatatlanul, összeméréskélhetetlenül. Tiszta képletek, mérészen használt, tarkának tűnő színek, „dolce vita”: utólag könnyen bele lehetne siklanunk a könnyen kínálkozó „életbúcsú” minősítésbe. Ám Bausch a *Nefés* követően szűk hat év alatt még öt művet fejezett be. Bár Wrocławban ezzel az előadással lépett utoljára színre az együttes úgy, hogy vezetője még életben volt, a *Nefés*ben a léttől búcsúzók, tragikus hirtelenséggel elment Pina Bauschot keresgélni merő időpocsékolás. Ott van, ott kell legyen viszont benne (is) az összegzés szándéka: az *akkor* hatvanhárom éves, *akkor* harminc éve alkotó művész világlátása. A letisztuló formák, a(z) (el)múlt mind táguló horizontja, az addig létrejött, harmincnégy produkcióból nyert tapasztalat.

Pina Bausch

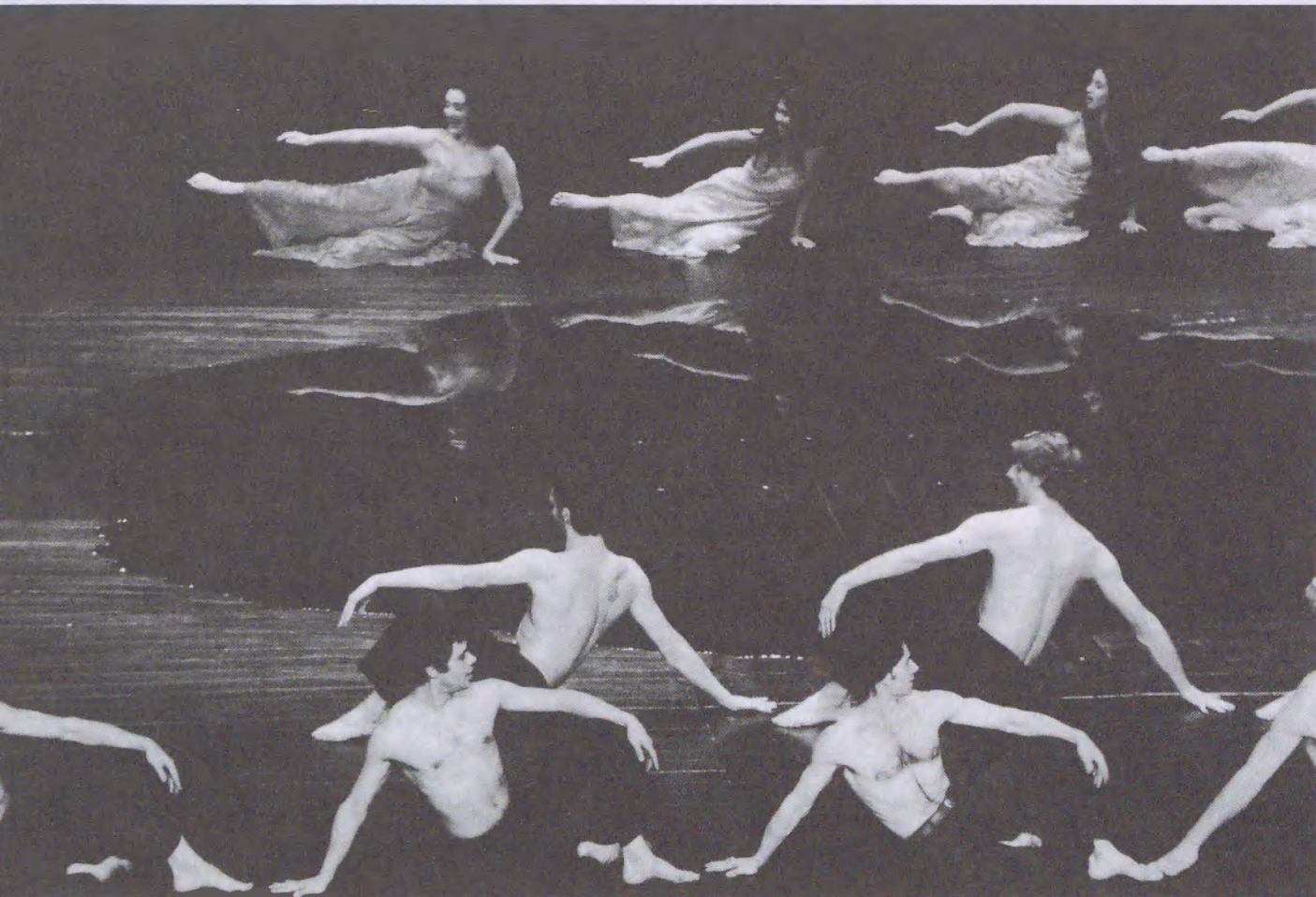
A *Nefés* húsztáncosa egy filmetűdszerűen fűzött, jellegzetes, félreismerhetetlen Bausch-mű masinériáját működteti. A megújult, megifjodott társulat soraiban s a darabban vendégként közreműködők között görögök, németek, franciák mellett indiai, bali, latin-amerikai táncosok. Távoli vidékek tudása, tudata, stílusa, iskolázottsága, tapasztalata, temperamentuma elegyedik, ötvöződik, s forr egybe ebben az Isztambulban született munkában. Mondják – s láthattuk is –: a két évtizede programszerűen, rendszeresen távoli vidéken szerzett impulzusokból (is) részben ott, helyben dolgozó Bausch nem modellként, megmintázandó te-reptárgyként tekint (megszokhatatlan a múlt idő) az alkotómunkája helyszínéül választott országra, városra. Szagok, színek, mozdulatok, beszélgetéstöredékek tömkelege állt készenlétben elméje kincsestárában, így fordulhatott elő, hogy egy-egy térben, időben megszűni élmény egyszerre felbukkant valamely aktuális művében. A *Nefés*ben a vad római forgalom vetített képe előtt láthattunk eső-kelő, izgatott kettőst egy harásny, szellemes (török) bazári jelenet és a Márványtenger monumentális, nyugodt felszínét mutató bejátszás közt.

Évés-ivás, fürdőzés, masszáz, udvarlás, kokettálás, finom, szemtelen gesztusok, csábító, ravasz, dévaj anyák, szemérmes lányok, méltóságteljes kakasok, érett és érőben lévő, a valamit akarástól majd szétvetett hímegek tarka, sodró jelenetei váltják egymást a *Nefés* színpadán. A test humora, a testi humor, a test fensé-

ges szépsége és esendősége. Ravaszul megdolgozott idézetek távoli kultúrák táncaiból. A maradék régiek, az „öregek” mint sátorrudak közt cseperedő, dolgozó fiatalok, a társulat, a legenda szorgalmas, tehetséges tanoncai. Kulturális montázs, a sokszínűség, a sokféle archetipikus magától értetődő egymás mellé helyezése, az összedolgozás, ötvözés szellemi-fizikai munkája a táncművészet kovácsüllőjén-kalapácsával. Az utazásokkal, barangolással, máshol léttel, tapasztalással mind tágabbá váló, ismert, tanulmányozott világ leképeződése a színpadon. Mindemellett pedig az egyszerűsödés: a nem visszarettenés a „tubusszinek” használatától. A nemi és társadalmi szerepek és ábrázolásuk mind letisztultabbak voltak. A nő és a férfi, a női-

a színpad felületének jó részét víz borítja. Ugyanebbe a tóba ömlik aztán a magasból, hirtelen, özönvízszerűen a permet, egyetlen félmeztelen, izmos, fekete nadrágos férfira. Magányosan átélte, katartikus természetélmény, lenyűgöző jelenetként a színre állítva, röviden, feszesre vágva.

A pompás szerkezetű *Nefés* záróképében a megismert, számtalan helyzetben egyénített, bemutatkozó-bemutatott nők és férfiak „soros kapcsolásban”, füzéreként tűnnek fel: láncban járják be a játékeret, összekapcsolódnak, húrként feszülnek a térben, mintákat kiadva, összehurkolódva, mint egy keleti szőnyeg szálai. Zárásul különös, ülő-támaszkodó, az etruszk szarkofágok fenségesen mosolygó, könyökölve heverő alakjait

Helmut Drinhaus felvétele

esség és a férfiaság sokoldalú, bölcs, gazdag megjelenítése.

A *Nefés* leglátványosabb jelenetében – a róla készült fotó(k) a wuppertali portfólió markáns darabja(i) lett(ek) – hatalmas vízzuhata, az alatta-benne álló emberrel. Emlékezhünk a 2000-ben, Budapesten készült *Wiesenland* kolosszális méretű, a játék háttérében álló vegetáció-falára, melyen a smaragdzöld növényzet közt folyamatosan csorgott-szivárgott a víz. A természet felfoghatatlan, kijátszhatatlan, meghaladhatatlan erejét, szépségét Bausch ezúttal egy újabb erős effekt képében vitte színre. A faburkolatú, speciális (külön az előadáshoz készült) színpad közepén sekély, sokáig észrevétlen, mert „körbejátszott” tavacska, melybe a játék sokadik percében csobbanó léptekkel egyszerre beleyalogol egy táncos. Így, ekkor válik világossá, hogy

Jelenet a *Nefés* című előadásból

idéző pózban zökkennek, másznak elénk. A férfiak bal keze hátul támaszkodik, a jobb a jobb térden, hanyagul. A nők hasonló pózban, meg-megemelt jobb lábbal haladnak. A zene ritmusára egyszerre groteszk és fenséges, döcönő megmozdulásában szokatlan pózban „járják be” terüket a táncosok. Még mosolyuk is az ősi szarkofágalakokat idézi. Haladnak – honnan?, hová? Mintha sem kezdő-, sem végpontja nem lenne örök láncolatuknak. Szem abban Bausch is, aki a takarásba lépett, magunkra hagyott az életben, melyet tisztán látni, rajongva szeretni léte utolsó pillanatáig tanított. „Thé Náfsó (Nefes) Crurá Bicror Háchájim”, azaz: *Legyen lelke bekötve az élet kötelékébe*, amint olvasható régi zsidó sírköveken, a bibliai vers (1Sámuel 25,29) nyomán.